

aliud prætendunt, & mysticè aliud significant; sed sic observantur ut sonant. Observare tamen diem sabbati non ad litteram jubemur, secundùm otium ab opere corporali, sicut observant judæi: & ipsa eorum observatio, quæ ita præcepta est, nisi aliam quamdam spiritalem requiem significet, ridenda judicatur. Unde non inconvenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in Scripturis dicuntur; quandoquidem id solùm in Decalogo figuratè præcipitur, ubi requies commendatur, quæ ubique amatur, sed in solo Deo certa & sancta invenitur.

CAP. XIII.

23. DIES tamen dominicus non judæis, sed christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festivitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octavus, qui & primus, quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. *Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem.* Quapropter ante resurrectionem Domini, quamvis sanctos patres ple- nos prophetico spiritu octavi sacramentum nequaquam lateret, quo significatur resurrectio (nam & pro octavo Psalmus inscribitur, & octavo die circumcidebantur infantes, & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur, *Da illis septem, & illis octo*) reservatum est tamen & occultatum, & solum celebrandum sabbatum traditum est; quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autem nul-

I. Cor. 15.
53.

Ecl. II.
2.

nullius erat, ^a qui resurgens ex mortuis, jam ^a non moreretur, & mors illi ultra non dominaretur, ut postquam facta est talis resurrectio in corpore Domini (ut præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine) jam etiam dies dominicus, id est, octavus, qui & primus, inciperet celebrari. Ipsa etiam causa intelligitur, cur observandum Pascha, ubi ^b ovem occidere & comedere jubentur, quod manifestissimè passionem Domini præfiguratur, non eis ita præceptum est, ut adtenderent occurrere sabbatum, & cum mense novorum ad tertiam lunæ hebdomadam concurrere, ut eundem quoque diem Dominus potius sua passione signaret, qui etiam dominicum, id est, octavum, qui & primus est, declaraturus advenerat.

24. ADTENDE igitur sacratissimum triduum crucifixi, sepulti, suscitati. Horum trium quod significat crux, in præsentem agimus vita: quod autem significat sepultura & resurrectio, fide ac spe gerimus. Nunc enim dicitur homini: *Tolle crucem tuam, & sequere me.* Cruciatum autem caro, cum mortificantur membra nostra, quæ sunt super terram, fornicatio, immunditia, luxuria, avaritia, & cetera hujusmodi, de quibus idem dicit: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Hinc etiam de seipso dicit: *Mundus*

CAP. XIV.

Matth. 16.
24.

Rom. 8. 13.

Gal. 5. 14.

mi-

^a Editi, nullius erat, donec veniret Christus, qui resurgens, &c. At MSS. carent his verbis, donec veniret Christus.

^b Editi, agnum occidere. MSS. autem habent, ovem: quam vocem hac in re frequens usurpat Augustinus, juxta græcum textum, qui *ovem* habet, uti observat in q. 42. super Exodum.

Rom. 6. 6. *mihī crucifixus est, & ego mundo.* Et alio loco: *Scientes, inquit, quia vetus homo nos- ter simul crucifixus est cum illo, ut eva- cuetur corpus peccati, ut ultra non servia- mus peccato.* Quamdiu ergo id agunt opera nostra, ut evacuetur corpus peccati, quam- diu exterior homo corrumpitur, ut interior renovetur de die in diem, tempus est crucis.

Quatuor
crucis di-
mensiones
moraliter.

25. Hæc sunt etiam bona opera quidem, tamen adhuc laboriosa, quorum merces est requies: sed ideo dicitur, *Spe gaudentes*, ut cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatem signifi- cat crucis latitudo in transverso ligno, ubi figuntur manus. Per manus enim opera in- telligimus; per latitudinem hilaritatem operan- tis, quia tristitia facit angustias; per altitudi- nem verò cui caput adjungitur, expectatio- nem retributionis de sublimi justitia Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua, iis quidem qui secundum tolerantiam boni ope- ris gloriam, & honorem, & incorruptionem quærentibus, vitam æternam. Itaque longitu- do, qua totum corpus extenditur, ipsam to- lerantiam significat, unde longanimes dicuntur qui tolerant. Profundum autem quod terræ in- fixum est, secretum sacramenti præfiguratur. Re- cordaris enim, nisi fallor, quæ verba Apos- toli in ista designatione crucis expediã, ubi ait:

Eph. 3. 17. *In caritate radicati atque fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanc- tis, quæ sit longitudo, latitudo, altitudo, & profundum.* Ea verò quæ nondum videmus, & nondum tenemus, sed fide & spe gerimus, in alio biduo figurata sunt. Hæc enim quæ nunc agimus, tamquam clavis præceptorum in Dei timore confixi, sicut scriptum est: Con-
fi-

Beda vulg.
Philip. 1.

fige clavis à timore tuo carnes meas; in ne- cessariis deputantur, non in eis quæ per se ipsa appetenda & concupiscenda sunt. Unde illud optimum se dicit concupiscere, *dissolvi, & esse cum Christo.* Manere autem in car- ne necessarium, inquit, *propter vos.* Quod er- go, inquit, *dissolvi, & esse cum Christo,* in- de incipit requies, quæ non interruptitur re- surrectione, sed clarificatur: quæ tamen nunc fide retinetur, *Quia justus ex fide vivit. An ignoratis, inquit, quoniam quicumque bap- tizati sumus in Christo Jesu, in morte ip- sius baptizati sumus? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem.* Unde nisi fide? Neque enim jam in nobis perfectum est, adhuc in nobismetipsis ingemiscentibus, & adoptionem expectantibus, redemptionem cor- poris nostri. *Spe enim salvifacti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expec- tamus.*

26. Quod memento quàm sæpe comme- morem, ne jam nunc in ista vita nos bea- tos fieri debere arbitremur, & ab omnibus dif- ficultatibus liberos; ac sic in angustiis rerum temporalium adversus Deum ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod pro- misit. Promisit quidem etiam huic vitæ ne- cessaria, sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorum. *Domine, inquit, secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ jocundaverunt animam meam.* Non ergo murmuremus in difficulta- tibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur: *Spe gaudentes;* quia sequitur: *In tribulatione patientes.* Nova ergo vita in fide

Psal. 118.
Samech
120.

Philip. 1.
23.

Habac. 2. 4
Rom. 6. 3

Rom. 8. 24.

Quies tan-
tum post
hanc vi-
tam.

Psal. 93.
19.

Rom. 12.
12.

- nunc inchoatur, & spe geritur: nam tunc perfecta erit, cum absorbebitur mortale à vita, cum absorbebitur mors in victoriam, cum illa novissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, & æquales Angelis effecti.
- I. Cor. 15. 54.**
Ibid. 26.
Ibid. 51. *Omnes enim, inquit, resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et Dominus, Erunt, inquit, æquales Angelis Dei.* Apprehensi enim sumus modò in timore per fidem, tunc autem apprehendemus in caritate per speciem.
- Luc. 20. 36.**
2. Cor. 5. 6. *Quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus non per speciem.* Ipse itaque Apostolus qui dicit: *Ut apprehendam sicut apprehensus sum*, apertè se non apprehendisse confitetur.
- Phil. 3. 12. 13.**
Spes unde certa.
Rom. 6. 4. *Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendisse. Sed tamen quia ipsa spes ex promissione veritatis certa nobis est, cum diceret: Consepulti igitur sumus illi per baptismum in mortem; subjunxit, & ait: Ut quomodo surrexit Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Ambulamus ergo in re laboris, sed in spe quietis: in carne vetustatis, sed in fide novitatis. Dicit enim: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem a vita est propter justitiam. Si autem spiritus ejus, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis.*

27. Hæc & ex auctoritate divinarum Scriptu-

• Editi, vivit. At MSS. vita est, juxta græcum
ἔσθ' ἡ ζωὴ δὲ δὶκαίου ἔστιν.

turarum & universæ Ecclesiæ, quæ toto orbe diffunditur, consensione, per anniversarium Pascha celebrantur, * IN magno utique, sicut jam intelligis, sacramento. Et in Scripturis quidem veteribus ad agendum Pascha non est præceptum tempus, nisi ex mense novorum, à luna quartadecima usque ad vicesimam primam: ex Evangelio tamen, quia manifestum est, quo etiam die Dominus crucifixus sit, & in sepultura fuerit, & resurrexerit, adjuncta est etiam ipsorum dierum observatio per patrum concilia, & orbi universo christiano persuasum est eo modo Pascha celebrari oportere.

28. Quadragesima sanè jejuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex jejunio Moysi & Eliæ; & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi lex; in persona Eliæ Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit; ut evidentius emineret quod de illo dicit Apostolus: *Testimonium habens à lege & Prophetis.* In qua ergo parte anni congruentius observatio quadragesimæ constitueretur, nisi confini atque contigua dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, ut ab ipsius mundi amicitia jejunetur; quæ utique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspargere atque jactare non cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius, in quo est perfectio beatitudinis nostræ, sicut in octonario, quia redit ad primum, ita in hoc mihi videtur exprimi: quia creatura, quæ septenario figuratur, adhæret Creatori, in quo declaratur unitas Trinitatis per universum mundum tem-

* CAP. XV.

Quadragesimæ jejunium.
Exodi 34. 28.
3. Reg. 19. 8.
Matt. 4. 2.

* quadragenario.

poraliter annuntianda: qui mundus & à quatuor ventis delimatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur. Decem autem quater in quadraginta consummantur: quadragenarius autem partibus suis computatus, addit ipsum denarium & fiunt quinquaginta, tamquam merces laboris & continentia. Neque enim frustra ipse Dominus & quadraginta dies post resurrectionem in hac terra & in hac vita cum discipulis conversatus est, & postea quàm adscendit in cælum, decem diebus interpositis promissum misit Spiritum sanctum, completo die Pentecostes: qui dies quinquagenarius habet alterum sacramentum, quòd septies septem quadraginta novem fiunt: & cum redditur ad initium, qui est octavus, qui & primus dies, quinquaginta complentur: qui celebrantur post Domini resurrectionem, jam in figura non laboris, sed quietis & lætitiæ. Propter hoc & jejunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. (Unde etiam omnibus diebus dominicis id ad altare observatur) & Alleluia canitur, quod significat actionem nostram futuram non esse nisi laudare Deum, sicut scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Ps. 83. 5.

CAPUT XVI. 29. SED dies quinquagesimus & in Scripturis commendatur; & non tantum in Evangelio, quia tunc Spiritus sanctus advenit, sed etiam in veteribus libris. Nam & ibi postea quàm Pascha occiso agno celebraverunt, dies quinquaginta numerantur usque ad diem; quo lex data est in monte Sina famulo Dei Moysi, digito Dei scripta: in libris autem Evangelii apertissimè declaratur, digitum Dei significare Spiritum sanctum. Cum enim unus Evan-

gelista dixisset: *In digito Dei ejicio demonia*; alius hoc idem ita dixit: *In Spiritu Dei ejicio demonia*. Quis hanc lætitiã divinarum sacramentorum, cum sanæ doctrinæ a luce clarescunt, non præferat universis mundi hujus imperiis, etiam inusitata felicitate pacatis? Nonnè tamquam duo Seraphim clamant ad invicem concinentia laudes Altissimi: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth*: ita duo testamenta fideliter concordantia sacramentorum veritatem? Occiditur ovis, celebratur Pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur lex ad timorem scripta digito Dei. Occiditur Christus, qui tamquam ovis ad immolandum ductus est, sicut Isaias testatur; celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur ad caritatem Spiritus sanctus, qui est digitus Dei, contrarius hominibus sua quærentibus, & ideo jugum asperum & sarcinam gravem portantibus, nec invenientibus requiem animabus suis; quia caritas non quærit quæ sua sunt. Ideo animositas hæreticorum semper inquieta est; quos magorum Pharaonis habere conatum; declarat Apostolus, dicens: *Sicut enim Jamnes & Mambres restiterunt Moysi, sic & isti resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient. Dementia enim eorum erit manifesta omnibus, sicut & illorum fuit.* Quia enim per ipsam corruptionem mentis inquietissimi fuerunt, in signo tertio defecerunt, fatentes sibi adversum esse Spiritum sanctum qui erat in Moyse. Nam deficientes dixerunt: *Digitus Dei est hic*. Sicut autem conciliatus & placatus Spiritus sanctus

Luce 11. 20.
Matt. 12. 28.
Consensus Scripturarum
Isa. 6. 3.
Isa. 53. 7.
1. Cor. 13. 5.
2. Tim. 3. 8.
Beda vulgatur ibidem.
Exodi 8. 19.
BB 3 tus
a Floriac. MS. lucra crescunt.

tus requiem præstat mitibus & humilibus corde, ita contrarius & adversus immites ac superbos inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ a brevissimæ significaverunt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt, dicentes: *Digitus Dei est hic.*

Exo. 30. Exodum lege, & vide ubi Pascha celebraverunt, post quot dies data sit lex. Loquitur Deus ad Moysen in eremo Sina, die primo mensis tertii. Nota ergo unum diem ex ingressu ipsius tertii mensis, & vide quid dicat inter cetera: *Descende, inquit, testare populo. & purifica illos hodie & cras, & lavent vestimenta sua, & sint parati in diem tertium. Tertia enim die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo.* Tunc data est lex, tertio scilicet die tertii mensis.

Numera itaque à quartodecimo primi mensis die, quo factum est Pascha, usque ad diem tertium tertii mensis, & invenies decem & septem dies primi mensis, triginta secundi, tres tertii, qui fiunt quinquaginta. Lex in arca est sanctificatio in corpore Domini, per cuius resurrectionem nobis requies futura promittitur, ad quam percipiendam Spiritu sancto caritas inspiratur. Spiritus autem nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus. Unde prophetia illa cantata est: *Exsurge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Ubi requies, ibi sanctificatio.

Unde nunc ut amemus & desideremus, pignus accepimus. Vocantur autem ad requiem

a Editi, *gravissima*. Sed verius MSS. *brevissima*, ut liquet ex lib. 3. de Trin. c. 7. n. 12.

b Lov. *die tertiomensis tertii*. Castigavimus ad MSS. duos Vaticanos & Sobornicum unum, *die primo*.

alterius vitæ, quò ab ista vita transitur, quod Pascha significat, omnes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

31. PROPTEREA quinquagenarius numerus ter multiplicatus, addito ad eminentiam sacramenti ipso ternario, & in illis magnis piscibus invenitur, quos jam Dominus post resurrectionem novam vitam demonstrans, à dextera parte levari imperavit; nec retia rupta sunt, quia tunc hæreticorum inquietudo non erit. Tunc homo perfectus & quietus, purgatus in animo & in corpore per eloquia Domini casta, argentum igne examinatum terræ purgatum septuplum, accipiet mercedem denarium, ut sint decem & septem. Nam & in hoc numero sicut in aliis multiplices figuras exhibentibus, sacramentum mirabile reperitur. Nec immeritò etiam Psalmus septimus-decimus in Regnorum libris solus integer legitur; quia regnum illud significat, ubi adversarium non habebimus. Titulus enim ejus est: *In die qua eruit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saül.* Quis enim figuratur in David, nisi ille qui venit secundum carnem ex semine David? Qui utique in corpore suo, quod est Ecclesia, adhuc patitur inimicos. Unde illi persecutori, quem voce mactavit, & in suum corpus trajiciens quodammodo manducavit, sonuit de cælo: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quando autem eruetur hoc corpus ejus de manu omnium inimicorum ejus, nisi cum & illa novissima inimica destruetur mors? Ad hoc tempus pertinuit numerus ille centum quinquaginta trium piscium. Nam & ipse numerus septimus-decimus surgens in trigonum, centum quinquaginta

CAPUT
XVII.

Joan. 21.
6.

2. Reg. 22.
2.

Act. 9. 4.

ginta trium summam complet. Ab uno quippe usque ad decem & septem surgens, omnes medios adde, & invenies: ad unum, scilicet, adde duo, fiunt utique tria; adde tria, fiunt sex; adde quatuor, fiunt decem; adde quinque, fiunt quindecim; adde sex, fiunt vigintiunum: adde ita ceteros, & ipsum decimum septimum, fiunt centum quinquaginta tria.

32. Hæc de Scripturis firmissimè tenentur, id est, Pascha & Pentecostes. Nam ut quadraginta illi dies ante Pascha observentur, Ecclesiæ consuetudo roboravit; sic etiam ut octo dies Neophytorum distinguantur à ceteris, id est, ut octavus primo concinat. Ut autem Alleluia per illos solos dies quinquaginta in Ecclesia cantetur, non usquequaque observatur: nam & aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi; ipsis autem diebus ubique. Ut autem stantes in illis diebus & omnibus Dominicis oremus, utrùm ubique servetur ignoro: tamen quid in eo sequatur Ecclesia, dixi ut potui, & arbitror esse manifestum.

CAPUT
XVIII.

33. DE lavandis verò pedibus, cum Dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendam venerat, commendaverit, sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est, quonam tempore potissimum res tanta etiam facto doceretur; & illud tempus occurrit, quo ipsa commendatio religiosius inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitaverunt. Aliqui autem ut hoc & sacratiore tempore commendarent, & à baptismi sacra-

Lotio pedum.

mento distinguerent, vel diem tertium octavarum, quia & ternarius numerus in multis sacramentis maximè excellit, vel etiam ipsum octavum ut hoc facerent, elegerunt.

34. Miror sanè quid ita volueris, ut de iis quæ variè per diversa loca observantur, tibi aliqua scriberem, cum & non sit necessarium, & una in his SALUBERRIMA REGULA retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediatur, ut majora studiosorum lucra speranda sint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime id quod etiam de Scripturis defendi potest; sicut de hymnis & psalmis canendis, cum & ipsius Domini & Apostolorum habeamus a documenta & exempla & præcepta. De hac re tam utili ad movendum piè animum, & accendendum divinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est, & pleraque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut donatistæ nos reprehendant, quòd sobriè psallimus in ecclesia divina cantica Prophetarum, cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmodiarum humano ingenio compositorum, quasi ad tubas exhortationis inflamment. Quando au-

De variis consuetudinibus.

Cantus Ecclesiæ.

a MSS. plures, habeamus exemplum & præcepta de hac re &c.

b Huc revocabimus ex MSS. particulam, ad, quæ in editis desideratur.

autem non est tempus, cum in ecclesia fratres congregantur, sancta cantandi, nisi cum legitur aut disputatur, aut antistes clara voce deprecatur, aut communis oratio voce diaconi indicitur? * ALIIS verò particulis temporum quid melius à congregatis christianis fiat, quid utilius, quid sanctius, omninò non video.

* CAPUT
XIX.

35. Quod autem instituitur præter consuetudinem, ut quasi observatio sacramenti sit, approbare non possum, etiamsi multa huiusmodi propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberius improbare non audeo. Sed hoc nimis doleo, quòd MULTA quæ in divinis libris saluberrimè præcepta sunt, minùs curantur; & tam multis præsumtionibus sic plena sunt omnia, ut graviùs corripiatur qui per octavas suas terras nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentià sepelierit. OMNIA itaque talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in conciliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed pro diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omninò numquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint; ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus præmunt, ut tolerabilior sit conditio iudæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverunt, legalibus tamen sarcinis, non hu-

12. dist.
Omnia.

humanis præsumtionibus subjiciuntur. Sed Ecclesia Dei inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, & tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam a non approbat, nec tacet, nec facit.

Ecclesia
multa to-
lerat.

36. ITAQUE illud quod scripsisti, quosdam fratres ita temperare se à carnibus edendis, ut immundas arbitrentur, apertissimè contra fidem sanamque doctrinam est. Ex hinc ergo si diutiùs disputare voluero, potest putari à nonnullis obscurè hinc Apostolum præcepisse; qui etiam inter multa quæ de hac re dixit, sic detestatus est hæreticorum impiam opinionem, ut diceret: *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus recedent quidam à fide, adtendentes spiritibus seductionis & doctrinis demoniorum, in hypocrisi mendaciloquorum, cauteriatam habentes conscientiam suam, prohibentes nubere, abstinere à cibus, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona est, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Et alio loco de his rebus loquitur: *Omnia munda mundis: immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia.* Tu ipse lege cetera, & recita quibus potest, ut ne in se irritam faciant gratiam Dei, quia in libertatem vocati sunt; tantum ne libertatem in occasionem carnis assumant, & ideo jam nolint refrenan-

CAP. XX.

1. Tim. 4. 1.

Tit. 1. 15.

a Sic in priùs excusis. At in MSS. plerisque habetur, quæ sunt contra fidem nec bonus approbat, nec tacet &c.

dæ carnis concupiscentiæ causâ à quibuslibet cibis temperare, quia non eis permittitur superstitiosè atque infideliter facere.

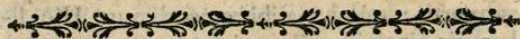
37. Hi verò qui de paginis evangelicis a
26. q. 2. Hi
qui sortile-
gi.
sortes legunt, etsi optandum est ut hoc potius faciant, quàm ad dæmonia consulenda concurrant: tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitæ hujus vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.

CAP. XXI. 38. HÆC tibi si satis esse ad ea, quæ requisisti, non putaveris, nimis ignoras & vires & occupationes meas. Tantùm enim absum ab eo, quod putasti nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius; quia & apertissimè falsum est: & miror quia hoc te latet, quod non solùm in aliis innumerabilibus rebus multa me latent, sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multo nesciam plura quàm sciam. Sed ideo spem in nomine Christi non infructuosam gero, quia non solùm credidi Deo meo, in illis duobus præceptis totam legem Prophetasque pendere, sed etiam expertus sum, experiorque quotidie; quandoquidem nullum mihi sacramentum, aut aliquis sermo admodum obscurior de sacris litteris aperitur, ubi non eadem præcepta reperiam. *Finis enim præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non*

a Inter Capitularia Regum Francorum, in tertio Capitulari anni 789. extat capitulum IV. *Ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortire præsumat, nec divinationes aliquas observare: id quod antè fuerant concilia, Agathense anni 506. can. 42. Aurelian. ann. 511. can. 30. Antissiodorensis ann. 578. can. 4. Quoniam autem modo fieret istud sortilegii genus per libros civinos, addisces ex V. C. Stephani Baluzii notis in idem capitulum.*

non ficta; & Plenitudo legis caritas. Rom. 13.

39. Itaque & tu, carissime, sive ista sive 10.
alia, sic lege, sic disce, ut memineris verissimè dictum: *Scientia inflat, caritas ædificat.* 1. Cor. 8. 1.
Caritas autem non æmulatur, non inflat.
Sic itaque adhibeatur scientia tamquam machina quædam, per quam structura caritatis adsurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum scientia destruetur; quæ ad finem caritatis adhibita multùm est utilis; per se autem ipsa sine tali fine, non modò superflua, sed etiam perniciosa probata est. Scio autem quàm te cogitatio sancta custodiat sub umbraculo alarum Domini Dei nostri. Sed ideo hæc, etsi breviter, monui, quoniam novi eandem ipsam caritatem tuam, quæ non æmulatur, hanc epistolam multis daturam atque lecturam.

IN SUBSEQUENS OPUS,

LIBRI II.

RETRACTATIONUM

CAPUT XXXIV.

Eodem tempore librum de Unico baptismo amicus quidam meus à nescio quo donatista presbytero accepit, indicante quòd Petilianus episcopus eorum constantiniensis eum scripserit. Hunc ad me ille adtulit, ac
ve-